

Maria R. Boes, *Crime and punishment in early modern Germany. Courts and adjudicatory practices in Frankfurt am Main, 1562-1696* (Farnham: Ashgate 2013) 279 p. ISBN 978-14-0943-147-3.

De afgelopen jaren is de criminaliteitsgeschiedenis, met name in de Angelsaksische geschiedschrijving, sterk toegenomen mede dankzij de digitale beschikbaarheid van de processen van de criminele rechtbank in London via de *Old Bailey Online*. De goede toegankelijkheid van deze prachbron heeft geleid tot een oververtegenwoordiging van studies over Engeland en in het bijzonder Londen. Hoewel er sinds de jaren '90 ook in Duitsland een sterke tak binnen de sociale en culturele geschiedschrijving is die zich richt op misdaad in het verleden, zijn de resultaten hiervan voornamelijk weinig in de Engelstalige geschiedwetenschap doorgedrongen. *Crime and punishment in early modern Germany* van Maria Boes is dan ook een welkome bijdrage.

Met dit boek sluit Boes haar jarenlange onderzoek naar criminaliteit in Frankfurt am Main af: het onderwerp waarop ze in 1989 promoveerde. In twaalf hoofdstukken, onderverdeeld in zeven delen, zet Boes uiteen hoe er in de loop van de zeventiende eeuw sprake was van een groter wordende rechtsongelijkheid. In het eerste deel schetst de auteur de sociale, culturele en juridische context van Frankfurt. Als *freie Reichsstadt* beschikte Frankfurt over een grote mate van autonomie en had, in tegenstelling tot veel andere Duitse steden, haar eigen rechtspraak. In de daaropvolgende delen bespreekt Boes onder andere de criminaliteitspatronen en vervolgingspraktijk van joden en zigeuners, vrouwen, homoseksuelen en soldaten. Zo beargumenteert ze dat joden in de loop van de zeventiende eeuw steeds vaker slachtoffer van geweldsmisdrijven werden, terwijl de christelijke daders hiervoor steeds minder zware straffen kregen. Ook vrouwen werden volgens Boes in toenemende mate benadeeld. Terwijl in de tweede helft van de zestiende eeuw mannen en vrouwen in min of meer gelijke mate werden veroordeeld voor overspel, waren het in de zeventiende eeuw vrijwel uitsluitend vrouwen die voor dit delict werden bestraft.

De auteur maakt in haar onderzoek gebruik van een keur aan juridische bronnen, zoals het *Strafenbuch* en de uitgebreide juridische commentaren van de stadsadvocaten. Dankzij deze commentaren kunnen onderzoekers veel te weten komen over de motieven bij het vaststellen van de strafmaat en welke factoren hierbij mogelijk verzwarend, of juist verlichtend, konden werken. Gezien het bijzondere karakter van de bronnen was een uitgebreide bronnenkritiek wenselijk geweest. Nu verwijst Boes slechts kort naar de gebruikte bronnen en wordt uit de tekst niet altijd duidelijk welke bronnen ze voor specifieke voorbeelden heeft gebruikt. Want waar het *Strafenbuch* slechts beperkte informatie geeft, daar geven de *Criminalia*, de veel uitgebreidere criminele procesdossiers, ook de advie-

zen van de advocaten. Gezien de gedetailleerde voorbeelden lijkt het erop dat voornamelijk deze laatste bron door Boes is gebruikt, maar dat wordt in haar werk niet expliciet vermeld.

Het boek is gedeeltelijk gebaseerd op eerder gepubliceerd werk. Hoofdstukken 3, 7 en 10 zijn in de afgelopen twintig jaar al eerder in artikelvorm verschenen en hoofdstuk 5 is een uitbreiding van een eerdere bundelbijdrage. Boes brengt deze bijdragen, die oorspronkelijk niet in de context van één overkoepelende onderzoeksvraag zijn geschreven, samen door in een zeer korte inleiding en conclusie te stellen dat de door haar geobserveerde toenemende rechtsongelijkheid een gevolg is van de introductie van het Romeinse recht. Vooral de opkomst van een juridische elite droeg volgens Boes in grote mate bij aan toenemende discriminatie in het strafproces van bepaalde groepen. Hoe deze verandering precies bijdroeg tot rechtsongelijkheid maakt ze echter niet duidelijk. De analyse van de door de advocaten opgelegde straffen is voor de auteur een kernargument. Tegelijkertijd moet ze echter ook erkennen dat er in het Romeinse recht bijvoorbeeld geen onderscheid werd gemaakt tussen joden en christenen (p.103). De grote vraag blijft dan ook voor de lezer: waarom was er in de zeventiende eeuw sprake van een groter wordende rechtsongelijkheid en waarom verklaart Boes dit met de opkomst van het Romeinse recht?

Een belangrijk gemis is in dit verband dat geen gebruik is gemaakt van belangrijke inzichten die de afgelopen twintig jaar zijn verkregen over justitiegebruik in de vroegmoderne tijd. Voor Frankfurt heeft Anja Johann op overtuigende wijze laten zien dat de bevolking in de zestiende en zeventiende eeuw veelvuldig gebruik maakte van de nieuwe instituties (Kontrolle mit Konsens, 2001). Niet alleen maakte zij hier gebruik van, de overheid was ook in hoge mate afhankelijk van de bereidheid van de bevolking om crimineel gedrag aan te geven. Ook vrouwen, in de ogen van Boes een van de belangrijkste slachtoffers van de introductie van het Romeins recht, gaven hun echtgenoot aan bij de overheid of de kerk wanneer deze zich misdroeg. Joachim Eibach stelt dat vrouwen daardoor een belangrijke invloed hadden op de handhaving van normen ('Der Kampf um die Hosen und die Justiz', 2007).

Door de toenemende rechtsongelijkheid juist meer te problematiseren – en niet simpelweg te verklaren met de introductie van het Romeinse recht – had het onderzoek grotere waarde gehad. Want, als mensen in de vroegmoderne tijd bewust gebruik maakten van het recht dan is het de vraag wat de groeiende ongelijkheid veroorzaakte? Waarom waren mensen eerder bereid om bijvoorbeeld joden en zigeuners aan te geven? Mogelijk zou recente literatuur over gemeenschapsvorming in de vroegmoderne tijd interessante inzichten kunnen leveren om tot een beantwoording te komen.

Hoewel het boek dus enkele gebreken kent, biedt het dankzij de uitgebreide case-studies, een mooie blik in vroegmodern Frankfurt.

Jeanette Kamp
Universiteit Leiden

Michelle T. King, *Between Birth and Death. Female Infanticide in Nineteenth-Century China* (Stanford: Stanford University Press, 2014) 250 p. ISBN 978-0-8047-8893-9.

The practice of infanticide, and especially female infanticide, is one which is often looked upon with great horror from a Western point of view. The general perception about this practice is that female infanticide is historically much more common in China than in other parts of the world. Existing historical studies mainly point at the Chinese patriarchal family system as an explanation. Moreover, even today Chinese sex ratios indicate a preference for boys, which makes some scholars believe that this kind of son preference is just a continuation of historical traditions. In other words, female infanticide is often connected and eternalized with Chinese culture because it is understood as a static cultural phenomenon, arising out of a gender bias and/or profound parental apathy.

King challenges this traditional belief of female infanticide being solely a Chinese practice by moving beyond an undifferentiated past of Chinese gender discrimination. She approaches the subject by placing the given historical relationship between female infanticide and Chinese culture at the center of her investigation by asking, "Just when and how did female infanticide become so Chinese?" (7). By doing so, King's investigation focuses on the perception, and not the practice, of female infanticide. Her book, therefore, includes an extensive analysis of the shift in the perception of female infanticide in China during the long nineteenth century. To tackle the goals of her study King uses the image of series of ever-wider concentric circles of concerned adults surrounding a Chinese infant girl to structure her research. Her main motivation for doing so is that she believes that the scholarly focus on female infanticide is too narrow and should be expanded by encompassing more than the sex and number of victims. Instead, a newborn daughter should be seen as an entity always surrounded by a wide array of historical actors interested in her fate.

In the first chapter sketches the inner most circle surrounding an infant. The roles of mothers, midwives, mothers-in-law and other female bystanders are all illustrated by thought-provoking examples. They all seem to play an important role in the decision-making process to eventually commit infanticide. Especially illuminating is the unique example of the woman Ye's description of her own